

DOI 10.37491/UNZ.107.3
УДК 340.11+347.91

Надія БОНДАРЕНКО-ЗЕЛІНСЬКА¹

ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ МЕТОДОЛОГІЇ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ТА ДИДЖИТАЛІЗАЦІЇ СУДОЧИНСТВА

Глобальні процеси міжнародної інтеграції та поглиблення транскордонного співробітництва, а також диджиталізація судочинства вимагає переосмислення змісту методології цивільного процесуального права та її структури. Методологія цивільного процесуального права, що застосовується сьогодні, не здатна повною мірою розкрити предмет дослідження у всьому його різноманітті та цілісності, оскільки є дещо застарілою і не враховує саморозвитку процесуального права та сучасних суспільних реалій. Це на практиці призводить до чисельних проблем, які створюють методологічно невиправдані новації в цивільному процесуальному праві. Метою дослідження є визначення структури та особливостей методології цивільного процесуального права на сучасному етапі розвитку юридичної науки. Для досягнення вищевказаної мети використовувалися всі методи наукового пізнання. Підкреслено, що найбільш релевантним потребам сучасної правової науки є плюралістичний підхід до структури методології наукового пізнання, відповідно до якого нівелюються ієрархічні зв'язки між методологіями, методиками та методами, зважаючи на самоцінність кожної конкретної методології, методики, методу окремо і в поєднанні з іншими. На підставі аналізу напра-

¹ кандидатка юридичних наук, професорка, професорка кафедри приватного права, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, flaming_n@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-8570-6920>.

цювань доктрини (в т.ч. правової) та практичного досвіду автора в цивільній процесуальній діяльності визначено, що методологія науки цивільного процесуального права — це система методів, які використовуються для отримання нових, удосконалення і доповнення наявних знань про об'єкти, що становлять предмет наукового пізнання науки цивільного процесуального права. Структура методології цивільного процесуального права включає загальнонаукові, загальноправові, спеціальні (спеціально-правові) та інноваційні методи дослідження (методологічні новації). Загалом, стрімкий розвиток цифрових технологій та інші трансформаційні процеси в українському суспільстві та праві, спричинені війною, обумовлюють необхідність ревізії методології правової доктрини в цілому та цивільного процесуального права зокрема.

Ключові слова: метод, методологія, методологічні новації, наука, наукове дослідження, цивільне процесуальне право, цивільне судочинство, диджиталізація, штучний інтелект.

«У юриспруденції з однаковим успіхом можуть застосовуватися логічна, позитивістська, феноменологічна, психологічна, діалектична, психоаналітична, герменевтична, лінгвістична чи інша методологія (та пов'язані з нею методики і методи)»
Михайло КОСТИЦЬКИЙ [1, с. 18]

Постановка проблеми. Як вказується в Етичному кодексі ученого України, «свобода в науці — це не лише свобода вибору наукових напрямів дослідження, концепцій, гіпотез, парадигм, проблем, а й методів їхнього вирішення» (п. 1.8) [2]. Утім, свобода вибору методів наукового пізнання не безмежна, адже різні мета й завдання, а також методи, прийоми та способи дослідження, обрані науковцями під час аналізу одного і того ж правового питання (явища), обумовлюють неоднакові результати і відповідно різні висновки. Більше того, як вказують О. Д. Крупчан та В. В. Кочин, відсутність єдиного визнаного або визначеного підходу може деякою мірою наштовхнути вчених на хибні висновки [3, с. 5].

Слід констатувати, що питання про методологію цивільного процесуального права залишається в юридичній науці дуже суперечливим [4]. Це обумовлено, в першу чергу, відсутністю не тільки понятійного апарату методології, але і, власне, її загального визначення.

Єдине, з чим погоджується більшість дослідників, — це в тому, що термін «методологія» грецького походження. Водночас іншомовність походження та багатозначність грецьких слів *μέθοδος* (шлях крізь, спосіб, метод) і *λόγος* (наука, знання, розум) призводить до того, що в доктрині існує невинувато багато дефініцій «методології», сформульовано інтерпретацій.

Методологію розглядають як сукупність принципів, засобів, методів і форм організації та проведення наукового пізнання поставленої проблеми [5, с. 120]; як дороговказ наукових пошуків, спосіб відкриття істини [6, с. 14]; як науку/вчення про методи [7, с. 125; 8, с. 57]; як вчення про

правила мислення при створенні науки [9, с. 167; 10, с. 30], проведенні наукових досліджень [11, с. 38]; як систему визначених способів і прийомів, застосовуваних у тій або іншій сфері діяльності (в науці, політиці, мистецтві тощо); вчення про цю систему, загальну теорію методу, теорію в дії [12, с. 22], «Теорія в теорії» [13, с. 63] тощо.

Розмаїття визначень спостерігається й щодо визначення поняття та сутності «методів», і їх значення для методології та науки [7, с. 124; 10, с. 31; 12, с. 22–29; 14, с. 78; 15, с. 111; 16, с. 132; 17, с. 30, 62; 19; 20, с. 24; 21, с. 82–83; 22, с. 56].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на активне дослідження питань методології в теорії права і деяких галузевих юридичних науках [18; 23; 24; 25; 26, с. 45–78; 27; 28], для науки цивільного процесуального права методологічні розробки представлені поодинокими науковими розвідками, зокрема дисертаційним дослідженням В. В. Комарова «Метод правового регулювання цивільних процесуальних правовідносин» (1980). Активізація уваги до проблематики методології відбулась вже після набуття Україною незалежності [7; 14; 15; 29; 30; 31] і значною мірою вона була обумовлена підвищенням самоцінності науки цивільного процесуального права та зміною її предмета за рахунок розмежування спеціалізації судів, диференціації судових процедур та розширення інститутів несудового врегулювання спорів. Утім, і досі в більшості монографічних, дисертаційних досліджень, публікацій з проблематики цивільного процесуального права мають місце посилання на методологічні засади радянської процесуальної науки, аналіз самої методології нерідко зводиться лише до певного переліку методів наукового пошуку. При цьому, як правильно відзначають науковці, не завжди правильно розкривається зміст і призначення конкретних методів, форми їх застосування [14, с. 78]. У підручниках з цивільного процесуального права опублікований в останні десятиліття прийняття питання про методи цієї науки зазвичай опускається зовсім [32–36], в кращому випадку подається перелік окремих методів без розкриття їхнього змісту [37, с. 25; 38, с. 45–46].

Інакше кажучи, попри своє виняткове значення питання методології цивільного процесуального права залишається відкритим.

Посилюють актуальність цієї проблематики процеси міжнародної інтеграції та поглиблення транскордонного співробітництва в Україні, що активізували процес імплементації зарубіжного досвіду в національний механізм захисту прав особи, і спостерігаються непоодинокі випадки нововведень в цивільному процесуальному праві, які приймаються без достатнього наукового обґрунтування, що на практиці призводить до чисельних проблем правозастосування².

Відтак **метою** цієї статті є визначення структури та особливостей методології цивільного процесуального права на сучасному етапі розвитку юридичної науки.

² Детальніше див. [39].

Виклад основного змісту. Оскільки методологія нас цікавить як інструмент наукового пізнання цивільного процесуального права, зауважимо, що серед усіх запропонованих у доктрині концепцій, найбільш релевантним, на нашу думку, є визначення методології права як науки про методи права, що досліджує питання їх існування, розвитку, застосування, взаємозв'язку між ними та іншими явищами [8, с. 57]. За такого розуміння методології права метод розглядається як спосіб, засіб, шлях досягнення певної мети. Якщо говорити про науку, то метод пізнання — це спосіб, засіб, шлях отримання певного знання.

О. В. Гетьманцев цілком аргументовано визначає *методологію науки цивільного процесуального права* як сукупність самостійних за своїм змістом і межами застосування, об'єктивно зумовлених і взаємодіючих методів наукового пізнання, які використовуються для дослідження об'єктів, що входять у предмет науки цивільного процесуального права для отримання нових знань, удосконалення і доповнення наявних для підвищення ефективності та значення науки в цілому [14, с. 76]. Загалом, погоджуючись із запропонованою дефініцією, відзначимо певну її дискусійність у частині твердження про вплив методології науки на її значення в цілому. Радше значимість науки впливає на вагомість питання про правильне розуміння її методології.

У доктрині не викликає заперечень судження, що наукове знання і сам процес його отримання характеризуються системністю й структурованістю. Утім, розуміння того, якою є система і структура методології, характеризується суттєвим плюралізмом [40].

Перш за все у структурі наукового пізнання прийнято виділяти рівні — емпіричний і теоретичний [40] емпіричний, теоретичний та метатеоретичний [41, с. 43], філософський, загальнонауковий та конкретно-науковий (спеціально-науковий) [15, с. 116; 42].

Та домінуючими досі залишаються два основні підходи до структури методології наукового пізнання — ієрархічний та плюралістичний.

В ієрархічній концепції методологічного знання методологія вивчається як багаторівневе утворення, де на найвищому рівні перебуває філософська методологія, нижче в ієрархії перебуває загальнонаукова методологія, далі — міжгалузеві (методології декількох доктринальних галузей, наприклад: економічно-правова і психологічно-педагогічна методології), а також галузеві наукові методології (методологія конкретної галузі науки, наприклад: методології економічних, правових, психологічних, педагогічних наук) [43]. Як правило, розмежування методології здійснюється за чотирма основними рівнями: філософська методологія, загальнонаукова методологія, конкретно-наукова (в нашому випадку — загальноправова) методологія і спеціальні методи та техніки наукових досліджень.

Не вдаючись до загальної дискусії щодо методів пізнання в цілому, відзначимо, що, на нашу думку, найбільш обґрунтованим є погляд тих науковців, які стверджують, що методологічний монізм, який впродовж багатьох десятиріч панував у юридичній доктрині в цілому і в науці цивіль-

ного процесуального права зокрема, є фактором, що обмежував наукові дослідження [30, с. 547]. Тому найбільш релевантним потребам сучасної правової науки є плюралістичний підхід до структури методології наукового пізнання.

Відповідно до плюралістичного підходу, вчений чи практик може вибрати «готову» методологію як вчення, цілісну теорію з поняттями і категоріями чи світогляд, через призму яких і буде здійснювати пізнання відповідно до певної технології (методики) та за допомогою конкретних методів (способів). А може творити власну методологію, застосовуючи (навіть еkleктично) готові методи та методики. За такого підходу, як правильно вказує М. В. Костицький, між методологіями, методиками і методами не може бути «вертикальних», ієрархічних зв'язків, а лише «горизонтальні», коли конкретна методологія, методика, метод використовується окремо, комплексно чи в поєднанні з іншими без визначення, котра з них є головною, «єдиновірною» чи монопольною [1, с. 18].

На користь цього висновку свідчить і та обставина, що з відновленням незалежності українська доктрина відмовилась від багатьох радянських філософських ідей, принципів і правових категорій (як, наприклад, це сталося з принципом об'єктивної істини у всіх судових процесах, обсягом дискреції судів та виконавців, складом учасників процесу та їх процесуальною правосуб'єктністю тощо). Водночас питання про використання нових способів та засобів юридичного дослідження чи переосмислення змісту старих залишилося невирішеним.

З одного боку методологія цивільного процесуального права очевидно є різновидом загальнонаукової і загальноправової методології, як мінімум, тому що вона, будучи елементом структури юридичної доктрини та системи права, ґрунтується на понятійно-категоріальному апараті та інструментарії цих методологій.

Загальнонаукові методи дослідження дають можливість визначити взаємозв'язок, місце і роль науки цивільного процесуального права в системі загальних наукових знань. У правознавстві в цілому і в цивільному процесуальному праві зокрема ці методи дозволяють уникнути зведення наукових досліджень до коментування законів і практики їх застосування [15, с. 122]. Їх, як правило, поділяють на три великі групи: методи теоретичного дослідження (сходження від абстрактного до конкретного, ідеалізація, уявний експеримент, формалізація, аксіоматичний метод або дедуктивно-аксіоматичний); методи емпіричного дослідження (спостереження, порівняння, вимір, експеримент, моніторинг, кейс-дослідження, моделювання тощо); загальні методи, використовувані як на емпіричному, так і на теоретичному рівні дослідження (абстрагування й конкретизація, аналіз, синтез, індукція, дедукція, абдукція, моделювання, аналогія, історичний і логічний методи) [4; 44, с. 15].

Деякі автори поряд із загальнонауковими виділяють приватнонаукові методи наукового пізнання до яких відносять методи економічного, соціологічного, психологічного аналізу, соціокультурний метод тощо [44, с. 66]. Зважаючи на універсальний характер цих методів та можливість їх

застосування до широкого кола предметів дослідження (як юридичної науки, так і неюридичної), не зовсім виправданим вбачається їх виділення в окремий підвид методів. Тому в цьому дослідженні ці методи розглядаються як загальнонаукові. З цих же міркувань критично сприймається виділення спеціально-наукових методів дослідження [10, с. 33].

До загальноправових методів дослідження слід віднести історико-правовий метод, порівняльно-правовий метод, формально-юридичний метод і метод інтерпретації (тлумачення) тощо [7, с. 124].

З іншого боку, як правильно вказують дослідники, враховуючи спеціальний предмет пізнання цивільного процесуального права, воно має самостійні методи та прийоми його дослідження [16, с. 132]. Це дозволяє виділяти у структурі цієї методології спеціальні методи дослідження. До таких методів у доктрині відносять методи аналізу й узагальнення судової практики, судової статистики, правового моделювання тощо.

Але такою базовою ієрархічною моделлю, в якій поєднуються загальнонаукові, загальноправові та спеціальні методи, не обмежується структура методології цивільного процесуального права. Ця модель може бути доповнена будь-якими іншими методами, зокрема і неправовими.

Так, наприклад, застосування методів неюридичних наук дозволяє прогнозувати вплив конкретних норм права на стан та розвиток суспільства на різних сферах життєдіяльності. Як наслідок, неюридичні методи дають можливість більш ефективно оцінювати вплив законодавства (зокрема і цивільного процесуального) на суспільні відносини [16, с. 132].

Використовувалися методи поліметодологічної психології, що може збагатити дослідження питань судочинства та/або примирення за участі дітей [45], без лінгвістичної методології не обійтись під час дослідження окремих норм або інститутів іноземного права, які імплементуються в українське право [29], методи математичного аналізу є просто життєво необхідними для визначення релевантності граничних розмірів судового збору, ціни позову в малозначних справах та ін.) тощо.

Ілюстративною в цьому контексті є ситуація з новелою цивільного процесуального права — з інститутом малозначності справ.

Крім того, зважаючи на численні цифрові трансформації в українському суспільстві та нові виклики, що їх ставить перед українцями війна в доктрині, йде мова про методи, орієнтовані на створення варіантів принципово нового розуміння й опису світу, а також на пошук принципово нових способів вирішення давно наявних проблем. Такі методи називають методологічними новаціями³ [40, с. 107; 46, с. 30].

Так, допомогти науковцям під час дослідження проблем ІІІ та електронного судочинства з метою розроблення процесуальних диджитал-процедур, які відповідали б вимогам функціональності, надійності, безпеки, економічності, на нашу думку, можуть, поряд з класичними, методи розробки технічних рішень, які оновлюються так само стрімко, як і самі цифрові технології.

³ Їхній аналіз показує, що поняття «методологічні новації» використовуються досить часто, хоча єдиного визначення вони ще не мають.

До методологічних новацій належать і методи філософського рівня, зокрема синергетичний [46, с. 32].

Відзначимо, що філософсько-світоглядні методи (діалектичний, герменевтичний, системний та ін.) є важливими для цивільного процесуального права, як і будь-якої галузі пізнання; утім, навряд чи їх можна розглядати як окремих елементів структури методології власне науки цивільного процесуального права, оскільки, з одного боку, як переконливо вказують дослідники, філософія як така не має емпіричної, експериментальної бази, тому не може претендувати на змістовне дослідження реальності, тим більше, на головну, визначальну чи монопольну роль у цій сфері (пізнання) [1, с. 19], а з іншої — філософський рівень методології перебуває над правовою доктриною і радше визначає основні ідеї, принципи та найбільш загальні орієнтири для пізнавальної діяльності, ніж специфіку пізнання окремої її галузі.

Підсумовуючи, слід визнати, що методологія науки цивільного процесуального права — це система методів, які використовуються для отримання нових, удосконалення і доповнення наявних знань про об'єкти, що становлять предмет наукового пізнання науки цивільного процесуального права.

Методологія, що застосовується сьогодні у сфері пізнання та формування цивільного процесуального права України, потребує модифікації, оскільки є дещо застарілою і не враховує саморозвитку процесуального права та сучасних суспільних реалій.

Структура методології цивільного процесуального права, на нашу думку, включає загальнонаукові, загальноправові, спеціальні (спеціально-правові) та інноваційні методи дослідження (методологічні новації). Використання саме в комплексі цих методів науки цивільного процесуального права з орієнтиром на предмет пізнання, а не місця конкретного методу в ієрархічній системі, сприятиме правильному розумінню сутності та змісту категорій цивільного процесуального права, передумов їх виникнення та закономірностей існування в сучасних реаліях та перспектив трансформації.

Список використаних джерел

1. Костицький М. В. Позитивізм як методологія юриспруденції. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2014. № 2. С. 15–35. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: <https://t.ly/9ZaDq>.
2. Етичний кодекс ученого України. Схв. Постановою загальних зборів НАН України від 15.04.2009 р. № 2. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/0CZyw>.
3. Крупчан О. Д., Кочин В. В. Методологічні засади свободи у цивілістичних дослідженнях. *Приватне право і підприємництво*. 2019. Вип. 19. С. 5–9. <https://doi.org/10.32849/2409-9201.2019.19.1>.
4. Бондаренко-Зелінська Н. Л. До питання про методологію науки цивільного процесуального права. *Управлінські та правові засади забезпечення розвитку України як європейської держави* : зб. тез XXIII щорічного з'їзду Національного інституту судових експертів України. URL: <https://t.ly/0CZyw>.

- річної звітної наук. конф. наук.-педаг. працівників, докторантів та аспірантів університету, 27–30 квітня 2020 р. Хмельницький, 2020. *Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова*. URL: <https://t.ly/p8qMj>.
5. Мельник Н. Теоретичні підходи до сутності поняття «методологія» у сучасному правознавстві. *Університетські наукові записки*. 2020. № 3–4 (75–76). С. 117–124. <https://doi.org/10.37491/UNZ.75-76.13>.
 6. Завальний А. М. *Методологічні та теоретичні основи пізнання юридичних фактів*. Київ : Вид-во Європейського університету, 2011. 95 с. *Електронний репозитарій НАВС*. URL: <https://t.ly/z4ijv>.
 7. Васильєв С. В. Загальноправові та спеціальні методи дослідження джерел цивільного процесуального права. *Університетські наукові записки*. 2013. № 3 (47). С. 123–128. *Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського*. URL: <https://t.ly/Yw6Sq>.
 8. Дубов Г. О. *Методологія права: поняття, предмет та місце в системі наукового знання (за працею Р. Лукича «Методологія права»)*. *Держава і право*. 2010. Вип. 50. С. 54–58. *Наукова електронна бібліотека періодичних видань НАН України*. URL: <https://t.ly/tzF Q>.
 9. *Методологія наукової діяльності / за ред. Д. В. Чернілевського*. Вид. 2-ге. Вінниця : Вид-во АМСКІП, 2010. 484 с.
 10. *Методологія та організація наукових досліджень / за ред. І. С. Добронравової (ч. 1), О. В. Руденко (ч. 2)*. Київ : Київський університет, 2018. 607 с. *Department of Philosophy and Methodology of Science, Taras Shevchenko National University of Kyiv*. URL: <https://t.ly/f-Nxr>.
 11. Каламбет С. В., Іванов С. І., Півняк Ю. В. *Методолія наукових досліджень*. Дніпропетровськ : Вид-во Маковецький, 2015. 191 с. *Навчально-науковий інститут «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури» Українського державного університету науки та технологій*. URL: <https://t.ly/d DW2>.
 12. *Методологія і організація наукових досліджень / Г. О. Бірта, Ю. Г. Бургу, Л. В. Флока, О. О. Горячова*. Beau Bassin : GlobeEdit, 2020. 160 с. *Електронний архів Полтавського університету економіки і торгівлі*. URL: <https://t.ly/INOBD>.
 13. Бабух І. Б., Гордіца Т. М. *Методологічні засади економічної науки: сучасне розуміння. Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення* : матер. Міжн. наук. Інтернетконф. (м. Тернопіль, м. Ополе, 16–17 січня 2025 р.) / редкол.: О. Патряк та ін. Тернопіль : ФО-П Шпак В. Б., 2025. Вип. 95. С. 62–64.
 14. Гетманцев О. В. *Методологія науки цивільного процесуального права*. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Вип. 578. Правознавство. Чернівці, 2011. С. 76–79.
 15. Бобрик В. І. *Диференціація цивільного судочинства: методологія, стан і перспективи*. Одеса : Гельветика, 2020. 636 с. *Repository of academic texts of The F. H. Burchak SRI of Private Law NALS of Ukraine*. URL: <https://t.ly/IBcT8>.
 16. Джавадов Х. А. К вопросу о новых методологических основаниях исследования проблемы эффективности гражданского судопроизводства. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 3 С. 131–135. URL: <https://t.ly/B8Q S>.
 17. *Логіка для юристів / В. С. Бліхар, В. В. Левкулич, М. М. Олексюк та ін.* Вид. 2-ге. Ужгород : Говерла, 2022. 316 с.

18. Костицький М. В., Кушакова-Костицька Н. В. Методологія теоретичного та практичного пізнання в юриспруденції як у науково-практичному комплексі. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2023. № 1. С. 9–17. *Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського*. URL: <https://t.ly/IWKAN>.
19. Методологія приватного права (за матеріалами наук.-практ. конф., м. Київ, 30 травня 2003 р.) / редкол: О. Д. Крупчан (голова) та ін. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 480 с.
20. Методологія та організація наукових досліджень (галузі знань: 05 Соціальні та поведінкові науки, 07 Управління та адміністрування) / за заг. ред. Л. Г. Ліпич. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 220 с.
21. Назимко Є. С. Структура методології кримінального права. *Вісник Академії адвокатури*. 2012. № 1 (23). С. 81–90.
22. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності. Київ : Знання-Прес, 2003. 295 с.
23. Гусарєв С. Д. Юридична діяльність: методологічні та теоретичні аспекти. Дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2007. 422 арк.
24. Кельман М. С. Юридична наука: проблеми методології. Тернопіль : Терно-граф, 2011. 492 с.
25. Мічурін Є. О. Методологія науки цивільного права. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2019. Вип. 28. С. 60–65. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2019-28-07>.
26. Музика Л. А. Концепція цивільно-правової політики України. Київ : Паливода А. В., 2020. 504 с.
27. Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку / за ред. Ю. С. Шемшученка, В. П. Тихого, М. М. Цимбалюка, І. С. Гриценка. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 620 с.
28. Тихомиров А. Д. Юридическая компаративистика: философские, теоретические и методологические проблемы. Киев : Знання, 2005. 334 с.
29. Бондаренко-Зелінська Н. Проблеми застосування методів порівняльно-правового та історичного аналізу у сфері альтернативного врегулювання спорів. *Університетські наукові записки*. 2024. № 1 (97). С. 31–44. <https://doi.org/10.37491/UNZ.97.3>.
30. Комаров В. В. Цивільне процесуальне право: проблеми методології науки, диференціації та уніфікації судових процедур. *Правова система України: історія, стан та перспективи* : у 5 т. Харків, 2008. Т. 3: Цивільно-правові науки. Приватне право. С. 542–573. *Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*. URL: <https://t.ly/T1R6I>.
31. Короед С. О. Методологічні основи визначення структури цивільної процесуальної діяльності. *Судова апеляція*. 2016. № 4. С. 90–96.
32. Курс цивільного процесу / за заг. ред. В. В. Комарова. Харків : Право, 2011. 1352 с.
33. Цивільне процесуальне право України / за ред. В. О. Кучера, А. О. Дулько. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. 728 с.
34. Цивільний процес (загальна частина) / кер. авт. кол. А. В. Коваленко. 2-е вид. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2017. 192 с.
35. Цивільний процес України / за ред. В. О. Кучера. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2016. 768 с.

36. Чорнооченко С. І. Цивільний процес України. 3-тє вид. Київ : Центр навчальної літератури, 2021. 416 с.
37. Цивільне процесуальне право України / за заг. ред. С. С. Бичкової. Київ : Атіка, 2009. 760 с.
38. Цивільний процес України / за заг. ред. М. М. Ясинка. Суми : МакДен, 2013. 808 с.
39. Бондаренко-Зелінська Н. Л. Інститут малозначності справ в цивільному судочинстві України як перешкода для ефективної реалізації принципів верховенства права та доступності правосуддя *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 1. С. 172–178. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.29>.
40. Данильян О. Г., Дзюбань О. П. Методологія наукових досліджень. Харків : Право, 2019. 368 с. *Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*. URL: <https://t.ly/zMqrA>.
41. Притченко Р. С. Особливості сучасної методології дослідження судової практики. *Правова держава*. № 42. Київ, 2021. С. 40-44. <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2021.42.232432>.
42. Терещук М. М. Методологія дослідження інституту юридичної відповідальності в публічному праві. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2017. № 2 (14). С. 130–142. URL: <https://t.ly/uoCVo>.
43. Шевчук Р. М. Методологія наукового пізнання: від явища до сутності. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2016. № 1 (11). С. 31–44. *Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського*. URL: <https://t.ly/IN77->.
44. Грабченко А. І., Федорович В. О., Гаращенко Я. М. Методи наукових досліджень. Харків : НТУ «ХПІ», 2009. 142 с.
45. Бондаренко-Зелінська Н. Л. Особливості взаємодії із сторонами виконавчого провадження при виконанні рішень суду про усунення перешкод у побаченні з дитиною. *Проблеми теорії і практики виконання рішень судів та інших органів* / за ред. Ю. В. Білоусова. Хмельницький : ФОП Мельник А. А., 2019. С. 214–219. *Агенція з питань виконання рішень*. URL: <https://t.ly/zvf9Y>.
46. Пунченко О. П. Методологічні новації у сучасному науковому пізнанні. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2014. Вип. 57. С. 27–37. *Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського*. URL: <https://t.ly/h7Gy8>.

Надійшла до редакції	19.08.2025	Опублікована онлайн	10.11.2025
Прийнята до друку	10.11.2025	Опублікована	№ 5 (107), 2025

Nadiia BONDARENKO-ZELINSKA

(Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law)

Reconsidering the Methodology of Civil Procedural Law in the Conditions of Global Integration And Digitalization of Judicial Procedure

Global processes of international integration and deepening cross-border cooperation, coupled with the digitalization of the judiciary, necessitate a fundamental rethinking of the content and structure of the methodology of civil procedural law. The methodology currently employed is not fully capable of comprehensively revealing the subject of research in all its diversity and integrity, as it is somewhat outdated and fails to account for the self-development of procedural law and contemporary societal realities.

In practice, this leads to numerous problems created by methodologically unjustified innovations within civil procedural law. This research aims to define the structure and characteristics of the methodology of civil procedural law at the current stage of legal science development. All methods of scientific cognition were utilized to achieve this objective. It is emphasized that the pluralistic approach to the structure of scientific methodology is the most relevant to the needs of modern legal science. According to this approach, hierarchical links between methodologies, techniques, and methods are neutralized, acknowledging the inherent value of each specific methodology, technique, and method, both individually and in combination with others. Based on the analysis of doctrinal works (including legal doctrine) and the author's practical experience in civil procedural activities, the methodology of the science of civil procedural law is defined as a system of methods used to obtain new knowledge and to improve and complement existing knowledge about the objects that constitute the subject of scientific cognition within civil procedural law. The structure of civil procedural law methodology includes general scientific, general legal, special (specifically legal), and innovative research methods (methodological innovations). Overall, the rapid development of digital technologies and other transformational processes in Ukrainian society and law, caused by the war, necessitate a revision of the methodology of legal doctrine in general, and civil procedural law in particular.

Keywords: *method, methodology, methodological innovations, science, scientific research, civil procedural law, civil proceedings, digitalization, AI.*